

بیمه‌های اجتماعی چیست؟

بیمه‌های اجتماعی مجموعه‌ای از رشته خدماتیست که بمنظور تأمین رفاه عمومی یا سواردی از آن بنفع عامه یا طبقات معینی از جامعه صورت گیرد:

مانند خدمات بهداشتی و مالی و امثال آن و بودجه آن بصورت بیمه تأمین و تنظیم گردد برای تأمین اعتبار مالی این خدمات یکسانی که از اجرای بیمه منتفع میشوند و یادستگاه‌هایی که برای بیمه‌شدگان تأمین درآمد میکند و یا بالاخره دولت و شهرداریها و سایر دستگاه‌های حکومتی ممکن است مراجعه نمود.

چنانکه در مورد کارگران بودجه بیمه‌های اجتماعی بیشتر توسط کارفرمایان و کارگران بنسبت‌های معینی از دستمزد کارگران تأمین میکنند و در صورت لزوم ممکن است از کمک دولت نیز استفاده نمایند.

چون برای آماده نگهداشتن این بودجه پرداخت‌های منظمی از طرف مؤدیان خواه کارگر خواه کارفرما در رأس مواعد معین صورت میگیرد و شکل بیمه بخود میگیرد بان نام بیمه داده‌اند.

و چون هدف واقعی از این عملیات تأمین رفاه اجتماعی افراد است (نه سود مالی و پیشگیری از خطرات مربوط باسوال) آنرا بیمه‌های اجتماعی خوانده‌اند.

پیدایش و توسعه بیمه‌های اجتماعی با پیدایش و توسعه فعالیت اتحادیه‌های کارگران و کارمندان مؤسسات دولتی و خصوصی همراه بوده است و راهی طولانی پیموده شد تا پس از جنگ دوم جهانی انواع مختلف آن در بیشتر کشورهای جهان رواج یافت و بر اثر پیشرفت آن کم‌کم مسأله تأمین اجتماعی و رفاه اجتماعی که از قرون پیشین مورد بحث محققان بود جداً مطرح شد و دامنه وسیعی بخود گرفت و در کشورهای متمدنی قسمتهائی از آن بمرحله عمل درآمد.

تأمین اجتماعی وسیله‌ایست در دست دولت و یا سایر سازمانهای عمومی که بوسیله آن با خطراتی که زندگی و معاش افراد اجتماع را تهدید میکند مقابله نماید و بیماری، پیری، ناتوانی، بیکاری، بحران اقتصادی نتواند قدرت کار آنرا فلج کرده و یا سلامت و حیات آنان را متزلزل سازد.

تهیه اعتبار مالی برای این وظائف در هر حال بعهده دولت است و او است که باید بودجه این خدمات را از هر طریق و منبع که آنرا با وضع جامعه مناسب میداند تأمین کند.

بیمه‌های اجتماعی چیست

طی سالهای مقارن با جنگ دوم جهانی محققان اجتماعی در صدد پیدا کردن تکنیک‌های عملی برای اجرای هدفهای عالی رفاه اجتماعی شدند. هدفنهاییکه عصاره آنها در عبارت تاریخی آزادی احتیاج (در منشورات لاتینیک) اعلام شد.

و هدفنهاییکه میگوید خوراک. پوشاک. بهداشت. مسکن. وسائل زندگی. فرهنگ کار و تفریح است باید برای همه در هر حال آماده باشد.

بطوریکه ملاحظه میشود تأمین اجتماعی مفهومی وسیع دارد و بیمه‌های اجتماعی روشی است که میتواند باارزوی تأمین اجتماعی جامعه تحقق ببوشاند.

باین جهت ما در بحث خود در عین آنکه تمرکز مطالعه خود را روی بیمه‌های اجتماعی قرار میدهم اصول و سیر تکامل تأمین اجتماعی را نیز بیان میکنیم تا موضوع بیمه‌های اجتماعی دقیقاً و از همه طرف رسیدگی شده باشد و باید اضافه کرد که کلیه موارد رفاه اجتماعی و تأمین اجتماعی را نمیتوان در یک رساله بررسی کرد زیرا بیان و توصیف هریک از آنها شرحی است مفصل و بس دراز :

بخش اول

آغاز بحث در امور اجتماعی

عصر نو اندیشه‌های نو

بحث پیرامون امور اجتماعی و اقتصاد اجتماعی در قرن هیجدهم نضج گرفت پیشرفت علم و فلسفه در این عهد در تمام اسور جهان طوری تأثیر نمود که اندکی بعد صورت زندگی مردم و روابط طبقات اجتماعی را تغییر داد و همچنین موجب بروز تشنجاتی در مناسبات گروههای بشری طی قرون نوزده و بیست گردید.

پیش از آن قرن‌ها نظام عادی جهان راه خود را میپیمود و تغییرات آن تدریجی و آرام بود گرچه از نظر تئوریک بین کارگر و کشاورز قرن شانزدهم هم که متعلق باواخر دوران فئودالیتیه است با برده رومی متعلق بقرن اول میتوان اختلافی قائل شد ولی در هر دو دسته نسبت بوضع طبقاتی خود یک طرز تلقی و ملاحظه میشد :

هر دو به شرائط ناهموار زندگی خو گرفته و بان رضا داده و درماندگی خویش و نیکبختی اشراف را حق میدانستند.

وقایمی که در سده هیجدهم گذشت این آرامش را درهم شکست و آنچه را که در این مورد تا آنروز حق خوانده میشد باطل جلوه داد و مردم را بساختن دنیای بهتری واداشت. دنیاییکه در آن ترس از آئنده نامساعد و خطرات مادی ومعنوی تخفیف یافته باشد.

۱- کشاورزان و رعایای قروی وسطی متعلق بزمین بودند و ارباب از نظر مالکیت زمین

نسبت بانان تسلط کامل داشت

ولی بردگان یونان و روم شخصاً جزء دارائی ارباب بودند و مالک آنها میتوانست

آنان را همه موقع و بهر کس و با هرگونه شرطی بفروشد.

پیمه‌های اجتماعی چیست

اوضاع و احوال این قرن شرائطی بوجود آورد که دیگری تکامل تدریجی امور اجتماعی در جهان کافی بنظر نمیرسد و تحولات ناگهانی و بزرگ را بوجود آورد که بزرگترین علل این تغییرات اجتماعی را در علل ذیل باید جستجو کرد.

۱ - انقلاب صنعتی.

۲ - توسعه و رشد افکار اجتماعی و انتشار عقاید فلاسفه بزرگ اجتماعی.

این وقایع موجب بروزشورش‌های بزرگ سیاسی گشت که بزرگترین و مهمترین آن موسوم بانقلاب کبیر فرانسه در سال ۱۷۸۹ در شهر پاریس و سپس در تمام فرانسه رخ داد و آثار اجتماعی عمیقی در تمام جهان باقی گذارد.

اکنون ما بتشریح علل دوا سر یاد شده در بالا ونتایج آن در امر زندگی اجتماعی افراد بشر بویژه طبقات محروم میپردازیم.

انقلاب صنعتی

انقلاب صنعتی برآینده و حاصل دو انقلاب اقتصادی است که در قرن هیجدهم بکمال رسید. و عبارتست از سرمایه داری و ماشینیسیم.

هر یک از این دو عامل اثر بزرگی در سطح زندگی مردم و روابط کارگر و کارفرما و میزان تولید و تکنیک در صنعت و بالاخره آنچه منظور نهائی است یعنی رفاه اجتماعی طبقات کارگر و مزدور گذارد و میتوانیم مقصود خود را با این فرمول نمایش دهیم.

انقلاب صنعتی : انقلاب ماشینی و انقلاب سرمایه داری

سرمایه داری

سرمایه داری از اواخر قرن پانزدهم شروع میشود و کشف آمریکا و پیدایش راههای دریائی بتقویت آن کمک میکند.

قبل از آن نشانه بزرگی و عامل ثروت زمین و فعالیت تولیدی کشاورزی و گله‌داری و جنگلبانی بود.

ثروتمندان همان فئودالهای بزرگی بودند که اراضی وسیعی در اختیار داشتند و از محصولات حوزه خود ثروت کسب میکردند.

رعایا جزء ما یملک صاحب ملک محسوب میشدند و از آسایش زندگی. خوراک و پوشاک. بهداشت تا آن حدی برای آنها متصور بود که ارباب در مورد آنها قبول کرده و عرف زمان پذیرفته باشد.

کلیسا و جامعه روحانی در اروپا در اینمورد نقش مؤثری بازی میکرد و وسعت اراضی و ثروت حاصل از آنها بحدی بود که بملک قدرت میداد برای حفظ مال و شئون خود سازمانهایی نیز بوجود آورد و در قرن سیزده و چهارده بعضی از آنها تبدیل پادشاهان کوچک و سپس پادشاهان بزرگ شدند و از آنموقع بود که مبارزه سختی بین پادشاهان و سینیورها یعنی همان ملاکین بزرگ برای حفظ و کسب قدرت در گرفت.

طی قرون سیزده و چهارده اقتدار پادشاهان اروپا در مقابل سینیورها بنهایت رسید و حکمرانی آنان بر تمام مناطق کشور تحت تسلط خود مسلم گردید.

بیمه‌های اجتماعی چیست

در اینوقت سلاطین برای استحکام نیروی نظامی و سیاسی خویش ناچار بتقویت بنیان مالی و اقتصادی و تلاش درازدیاد اندوخته طلا و نقره خود گردند و در این راه نظر افکندند و با جهانگردان و مردان جسوری چون کریستف کلمب عقد اتحاد بستند و آنان را یاری نمودند.

تجار و سوداگران را کمک کردند و متقابلاً از آنان همکاری خواستند.

تجارت خود دارای سابقه ممتدی بود ولی در قرون وسطی و پیش از آن در اروپا تجار بیشتر عبارت از کسانی بودند که با مال التجاره خود حرکت میکردند و احوال را از این شهر بآن شهر و از این کشور بآن کشور میبردند و تشکیل دارالتجاره های بزرگ از اواخر دوران قرن وسطی شروع شد.

البته باید دانست که در مشرق زمین تجارت سابقه بیشتری داشته و کاروانسراها و مراکز داد و ستد صدها سال قبل از اروپا در ایران و مصر و بین النهرین و هندوستان و خاور دور دایر بوده است.

همین حوزه های بزرگ بازرگانی در مشرق باعث شد که اروپائیان را بمرآوده با مشرق تحریک کند و راه دریائی آفریقا کشف شد.

پس از آن نیز بخاطر رسیدن به هندوستان قاره عظیم آمریکا پدیدار گشت و منابع زرخیز آمریکا و مشرق کم کم در اختیار اروپائیان قرار گرفت.

سرمایه های هنگفتی در اروپا جمع آوری شد و سطح خرید نیز در اروپا بالا رفت. پادشاهان برای بسط عملیات خود هر روز احتیاج بیشتری بپول پیدا می کردند تا بتوانند از طرفی سازمان کشور را تنظیم کرده. ارتش را نیرومند ساخته و بالاخره کشتی های خود را در دریا و اقیانوسها روان سازند.

در این مورد از تجاریکه سرمایه اندوخته بودند مساعدت خواستند و در مقابل آنان را در موارد دیگر حمایت مینمودند.

صاحبان سرمایه در مقابل بهره بانان وام میدادند و توانستند بخاطر این عمل از مردم عادی باریج کمتری قرض بگیرند و سرمایه را بیش از پیش نزد خود متمرکز کنند و همین امر مقدمه بانکداری را نیز فراهم نمود.

چندی بعد قدرت زیادی در دست این افراد قرار گرفت و نیروی مالی آنان از مالکین بیشتر شد و توانستند ثروت خود را در ایجاد و توسعه منابع نیز بکار برند.

صنعت در قرن هفده و هیجده ترقی زیادی کرده و سرمایه های بزرگ در راه آن بکار میافتاد و بر تعداد کارگران نیز افزوده میشد.

پادشاهان از طرفی و سرمایه داران بزرگ از طرف دیگر اقدام بتأسیس کارگاههای متعددی کردند و مسائل و امور کارگری کم کم مطرح شد.

قبل از آن کارگران در یک محوطه بزرگ جمع نبودند و حتی طرز کار آنها طوری بود که از نظر بهداشت یا تأمین آتیه مسئولیتی متوجه سرمایه دار و کارفرما نمیشد.

بیمه‌های اجتماعی چیست

برای پی بردن باین نکته ناگزیریم تحولات سازمان صنعت را بررسی کنیم. درجوامع اولیه تولید خانگی بود یعنی افراد برای تولید مایحتاج خود و خانواده وسایلی را که لازم داشتند تهیه میکردند.

بعد مرحله تولید و فروش رسید باین معنی که صنعتگران محصول را تولید کرده و باخود بدهات و شهرها برده و میفروختند و یادر دکان خود درشهر آنرا بمعرض فروش میگذازدند که صنایع کوچک هنوز بهمین شکل باقی بوده وتولیدکننده پیشه ورخوانده میشود. صاحب صنعت فقط ممکن بود یک یادوکارگر داشته باشد که شاگرد او درساختن اشیاء محسوب شده و بعداً خود بمرحله استادی میرسیدند.

چون بر اثر بالا رفتن سطح زندگی در اروپا احتیاج بمصرف اشیاء بیشتر شد سرمایه داران بیشتر متوجه تولید شده واغلب سفارشهایی بصنعتگران میدادند. کم کم بمرحله ای رسید که مواد اولیه را نیز دراختیار آنان گذارده ومرتباً از آنان محصول جدید میطلبیدند.

بهمین شکل تدریجاً کارگاههای بزرگ بوجود آمد. مواد اولیه ازمشرق زمین وآمریکا میرسید وسرمایه نقدی ازطرف سرمایه داران جمع آوری شده بکارمیافتاد ودراینجا بود که واقعاً انقلابی درصنعت توسط سرمایه ایجاد شده بود.

اینجا بود که تقاضای زیاد محصول و لزوم بالا بردن سطح تولید پیدایش تکنیک های جدید را لازم میشمرد و در همان قرن هیجدهم که سرمایه داران در ایجاد صنایع یک لحظه آرام نبودند ماشینهای جدید صنعتی نیز بکار افتاد وانقلاب صنعتی را بارور کرد.

ماشینیسیم

چنانکه قبلاً گذشت اواخر قرن هیجدهم کاملاً مستعد آن بود که طرق جدیدی درصنعت اروپا پیداشده وتوسعه یابد وانقلاب عظیمی در اقتصاد جهان بوقوع پیوندد. اختراعات پی در پی و اکتشافات علمی متعاقب یکدیگر باین انتظارات جامه عمل پوشاند.

از این نکته نتیجه میگیریم که انقلاب ماشینی بمناسبت آنکه در موقع مناسبی ظهور کرد اثر بزرگی در اقتصاد وامور اجتماعی گذارد.

بعبارت دیگر اگر این تحول در تکنیک تولید صد سال زودتر اتفاق می افتاد نظر بمساعد نبودن وقت هرگز چنین اثری را در همان موقع نمیکرد.

انقلاب ماشینی از این راه صورت گرفت که پس از کشف قوه بخار توسط دنی پاپن فرانسوی در قرن شانزدهم اشخاص دیگری با توجه باین قوه درصدد ساختن ماشین های مولد نیرو افتادند.

توماس نیکوکاسن و رایت وجیمسوات انگلیسی موفق بساختن ماشین هائی شدند ووات توانست ماشین های بخار را در کارخانه ها بحرکت درآورد وصنعت مدرن را بجهان عرضه کند.

بیمه‌های اجتماعی چیست

چندی بعد اوایل قرن نوزدهم سوت کارخانه‌های عظیم یکی پس از دیگری بصدا درمیآید با اختراع لکوموتیو و حرکت قطارها حمل و نقل سریع و مطمئن بازدیاد تولید و عظمت کارخانه‌ها افزود و اواسط قرن نوزدهم کشتی بخار نیز بدل اقیانوس‌سوارا شکافت و از همه سوی جهان وسائل و مواد لازم را بکارخانه‌های اروپا رساند و محصولات ساخته شده را بنقاط جهان و بازارهای معاملات برد.

طرق نوین ذوب آهن و سایر اکتشافات علمی و فنی کار را بجائی رساند که در آخرین روزهای قرن نوزدهم دنیا کاملاً غیر از آن بود که اوایل این قرن جلوه مینمود. اما در طول این قرن غیر از وسایل زندگی و ماشین‌های مولد و استیل ساختمانها و شهرها چیزهای دیگری نیز تغییر کرده بود که تصور آنها در صد و پنجاه سال قبل از آن نمیرفت.

کارخانه‌ها مملو از کارگر بود و کشورهای صنعتی مملو از کارخانه ولی کارفرمایان بشرائط کار کارگران در محیط کار و تأمین اجتماعی آنان علاقه‌ای نشان نمیدادند آنها فقط نفع خود را در نظر داشتند.

اینجا بود که اتحادیه‌های کارگری شروع بفعالیت کردند و خواسته‌های خود را بانمایشات سیاسی یا مذاکرات و یا اقدامات سخت از قبیل اعتصاب و شورش پیش بردند و وضع کارگران و کارفرمایان مخصوصاً از نظر اوضاع و احوال اجتماعی و محیط کار با این تفصیل تشریح میشود.

۱ - بعلت ازدیاد تقاضای محصولات کارفرمایان هر لحظه اصرار در تکثیر تولید داشتند و میزان کار را در کارخانه بالا میبردند.

۲ - بعلت تجمع سرمایه در دست تجار و بانکداران و زمین‌داران بزرگ ملاکین متوسط اغلب ورشکست شده و راه شهرها را در پیش گرفتند در نتیجه جمعیت شهرها و تقاضای کار در شهرها رو بازدیاد رفت.

۳ - بعلت بالارفتن سطح عرصه کارمزد کارگر تنزل کرد و کارفرمایان توانستند شرائط خود را بکارگران تا مدت طولانی تحمیل کنند.

این شرائط را میتوان باین شرح ذکر کرد

۱ - بعلت فقر عمومی و احتیاج خانواده‌ها بکار استخدام زنان و کودکان رایج بود و این بمزد و کار مردان لطمه وارد میآورد.

۲ - چون کارفرمایان مایل بودند از وجود ماشین‌ها حداکثر استفاده بعمل آید ساعات کار را بالا برده و بعضاً مدت کار کارگران به ۱۰ تا ۱۲ ساعت میرسید.

۳ - تجمع عله زیادی کارگر در یک محل ضایعات روانی و جسمی برای کارگران پیش آورده و هوای آلوده کارخانجات سلامت آنان را بخطر انداخته بود.

۴ - بر اثر تحقیق محققین علوم اجتماعی آشکار شد که طبقات سوم بیشتر متوجه

بیمه‌های اجتماعی چیست

تشکیل عائله شده و فرزندان بیشتری از اغنیا دارند درحالیکه قدرت تأمین معاش آنان را باندازه کافی نداشتند.

ه - تقسیم علمی کار تخصص را بیش از پیش میکرد و کارگران فقط در یک قسمت کوچک از هر صنعت تخصص مییافتند. امید باستاد شدن و در دست گرفتن صنعت مورد نظر در مورد آنان از بین میرفت و راه نیل بداراره صنعت را فقط میبایست از راه گردآوری سرمایه و کنترل آن و شرکت در سهام کرده باشند.

این حقیقت احساس خطری در آن راجع بآتیه و ایام پیری گزارد چون مزد آنان اجازه نمیداد که پس اندازی داشته و تبدیل ب سرمایه دار شوند و یا برای آینده خود ذخیره داشته باشند

این کیفیات باعث شد که کارگران و سایر طبقات کم درآمد برای مشکلات پیش آمده اقدام بچاره جوئی کنند

سندیکاها و احزاب کارگری در این مورد فعالیت های زیادی کردند

نویسندگان و فلاسفه اجتماعی نیز بانان حتی المقدور کمک کردند نشر عقاید آنان در پیشرفت نظریه و تأمین اجتماعی کاملاً مؤثر واقع شد که چون عقاید علمای اقتصاد و اجتماع در این مورد قابل ملاحظه است بعداً بشرح آن خواهیم پرداخت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی